

Мелякова Ю. В. Герменевтична практика праворозуміння: аспект злочинної бездіяльності / Мелякова Ю. В. // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. — Х.: Право, 2009. — Вип.2. — С. 110-121.

Ю. В. Мелякова, кандидат філософських наук, доцент

ГЕРМЕНЕВТИЧНА ПРАКТИКА ПРАВОРОЗУМІННЯ: АСПЕКТ ЗЛОЧИННОЇ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються у сучасній правовій культурі, необхідність розуміння права з позиції плюралізму правових ідеологій та синтезу методологій викликали значний інтерес до філософської герменевтики. Герменевтична онтологія права дозволяє повному поглянути на проблему праворозуміння. Герменевтична практика означає особливий “шар” практичної діяльності людини, що пов’язаний із мистецтвом розуміння і тлумачення. Проте герменевтична практика не охоплює, не вичерпує і не заміщає традиційні види юридичних практик, вона їх гуманітаризує, олюднює. В галузі юриспруденції також можна виділити особливі герменевтичні практики, що застосовуються у правотворчій, правоінтерпретаційній і правозастосовчій сферах. Так, при затриманні злочинців необхідне розуміння факта правового злочину, у слідчій роботі здійснюється кваліфікація злочину, а при затвердженні правових норм необхідна інтерпретація їх значення. Крім того, може виникнути проблема адекватності тлумачення норм, що невіправно відбиватиметься на правовому регулюванні. Оцінка адекватності тлумачення, в свою чергу, також являє собою герменевтичну процедуру, однак, у цій оцінці юрист (інтерпретатор) повинен вийти за рамки власно юридичної практики. Те, що відбувається називають логічним розвитком норм, або герменевтичним розширенням юридичної практики. Отже, інтерпретації підлягають не тільки юридичні тексти, норми, але й вчинки, ситуації, що виникають у правовому полі, тобто правова реальність в цілому. В якості специфічного правового вчинку постає, з точки зору законодавства, і така пасивна поведінка суб’єкта,

яка не відповідає моральним і громадським вимогам, вона кваліфікується як бездіяльність злочинна. Така смислова інтерпретація відсутності будь-якої дії дуже виразно свідчить про деонтологічний характер права: буття належного як критерій оцінки й інтерпретації буття реального.

Актуальність дослідження. У сучасній вітчизняній юридичній науці відбуваються інтенсивні якісні перетворення, які обумовлені зміною характеру соціальних відносин в Україні. Інтеграція України у світове співтовариство як рівноправного партнера потребує кардинального перегляду основних принципів праворозуміння, правотлумачення і правозастосування. У зв'язку з цим у професійно-юридичному секторі суспільної свідомості виникає багато інтерпретаційних проблем правового регулювання. Причому таких проблем, які можуть бути розв'язані лише за допомогою наукових здобутків загальної теорії інтерпретації – герменевтики. Однією з таких проблем є проблема розуміння та кваліфікації злочинної бездіяльності. Актуальність даної проблеми для вдосконалення правозастосовчої практики є повністю очевидною. Насамперед це стосується питання гуманізації, комунікативної природи права, а також правильності його тлумачення, що виступає головною формою правореалізації.

Відмітимо також те, що нині значно посилюється аксіологічний, ірраціональний момент у правовій герменевтиці: інтерпретація більш не є безпристрасною та безособовою діяльністю. Сьогодні інтерпретатор правової реальності керується наступною тезою: те, що суперечить інтересам та потребам соціуму, самовизначенню особистості – не повинне братися до уваги. Виходячи з цього, визнається можливість незастосування правозастосовним органом закону, який явно суперечить суспільним настроям і сподіванням [1, с. 20].

Аналіз публікацій. Без герменевтичної практики, як справедливо зазначають українські науковці П. Рабінович і В. Дудченко, навряд чи можна просунути у розвитку правоінтерпретаційної діяльності. У сучасній юриспруденції герменевтичні підходи використовуються правниками, в

основному, у контексті загальнотеоретичної проблеми юридичного тлумачення правових норм (С. Алексєєв, Д. Бочаров, Д. Гаврилов). Лише у небагатьох працях здійснена спроба “прищеплення” герменевтики до вирішення деяких прикладних задач у науках кримінального циклу. Наприклад, В. Суслов у своїй статті визначив значення герменевтичного інтерпретування під час проведення основних слідчих дій. Інший російський філософ права – А. Овчинников – посилаючись на Х.-Г. Гадамера, зосереджує увагу на суб’єктивізмі суддівських тлумачень справ та їх рішень, а також ситуативній обумовленості й неповторності юридичної процесуальної справедливості. Проте Гадамер, як відомо, виступав водночас за визнання вирішальної ролі традиції як у пізнавальній практиці людини, так і в праворозумінні (історичний метод Гадамера).

Сучасна західна юридична герменевтика є застосуванням у сфері права феноменолого-екзистенційної герменевтики. Йдеться, передусім, про застосування таких понять, як герменевтичне коло, передумова розуміння, оцінка, аплікація-застосування, суб’єктивна інтерпретація. Р. Барт, П. Рікьор, а за ними і Д. Бочаров, П. Рабінович зауважують на другорядній ролі автору юридичного тексту і самостійній функції законодавчих актів і норм, ставлять проблему множинності смислів символічних систем. Окрім того, на думку Рікьора, правовий простір виникає лише в тому разі, якщо визнається інший суб’єкт. При цьому ставлення до іншого завжди опосередковано інститутами держави і права, завдяки чому трапляється важливе перетворення з суб’єктом права.

Очевидним є той факт, що важливе значення зберігає психологічний рівень герменевтичного аналізу, обґрунтований ще Ф. Шлейермахером і незаслужено підданий критиці Х.-Г. Гадамером. Отже під час кваліфікації злочину, особа, що веде кримінальний процес, може знати більше, ніж законодавець на момент прийняття відповідного закону, оскільки вона (особа) мешкає вже в інших історичних умовах. До того ж, як зазначає В. Марчук, в сучасній філософії в рамках дискурсивного аналізу поняття

“текст” все більш розширяється: праворозуміння може здійснюватись в межах різноманітних стосунків: “текст-ситуація”, “текст-дія”, “текст-норма”, “текст-образ”, “текст-людина”. Так, ми маємо можливість побачити різноманітні методологічні підходи у здійсненні герменевтичних практик у правовому вимірі, які в багатстві своєму впливають на розвиток юридичних наук і правового мислення.

Метою статті є дослідження ірраціональних, суб’єктивних, ситуативних засад праворозуміння; з’ясування методологічного значення філософської герменевтики у процесі кваліфікації злочинних дій, і зокрема бездіяльності, яка виступає як злочинна, враховуючи модальність належності як визначальну в логіці правового мислення.

Основна частина. Своєрідність філософського підходу до суб’єктивного розуміння права полягає в тому, що пізнання правового явища як соціального феномену можливе, перш за все, завдяки вивченню суб’єкта, який бере участь в цьому процесі. Так, П. Рікьор відверто завдаючись питанням “хто є суб’єктом права?” дає на нього досить розгорнуту і досконалу відповідь. Отже суб’єкт права формується лише на вищому етапі розвитку суб’єкта як такого [2]. Усього ж Рікьор визначає чотири різновиди суб’єкта: суб’єкт мови (або висловлювання), суб’єкт дії, суб’єкт розповіді (оповідальної ідентичності), та суб’єкт відповідальності (тобто суб’єкт права). Виникнення останнього пов’язується Рікьором із появою самих феноменів простору дискусії та простору відповідальності, що обумовлюють відношення, яке є ширшим, ніж відношення “я – ти”, тому як вводить третього, якого ми сприймаємо як доповнення нас самих у суспільному інституті. Тільки у комунікативному просторі ми набуваємо певних прав і обов’язків, тому особовий займенник, відповідаючий цьому просторові – не “ти”, а “будь-хто” – він же суб’єкт права [2, с. 30]. Ми входимо до юридичного простору, коли розглядаємо себе як “будь-кого із всіх інших будь-яких”. Лише інституціональний статус політичної, юридичної особи, громадянина дозволяє суб’єкту набути своєї ідентичності – це факт визнання за ним рівних

прав і обов'язків, що робить його самого визнаним іншими будь-якими у правовому дискурсі.

Відсіля і виникає проблема суб'єктивного розуміння юридичних норм, текстів самостійними відповідальними і рівними суб'єктами права. Якщо вони рівні у своїх можливостях, тоді кому з них належить “справжній” сенс законів – їх творцю (автору) чи читачеві (інтерпретатору), якщо взагалі доцільно визнавати наявність такого сенсу? Відповідь на це питання сучасні правові науки шукають у філософському деконструктивізмі й постструктуралізмі, виходячи із давно визнаної там “смерті” Автора. Так, Д. Бочаров, посилаючись на відомі вже дослідження в судовій лінгвістиці, зауважує, що текст закону “точиться” смыслом від початку свого існування (написання), існуючи незалежно від волі того, хто його написав. Після чого читач-інтерпретатор вольовим зусиллям прочитання зупиняє виток смислу з текстової структури, “заморожує”, фіксує смисл і подає його як результат смислотворення, єдино можливий в умовах наявного контексту [3, с. 25].

Ідея читання як процесу пробудження тексту, його нових значень, як співтворчості автора і читача в цілому є інтелектуальним продуктом філософської герменевтики двадцятого століття. “Читач – ось той простір, де закарбовані всі цитати, з яких складається письмо, – писав Р. Барт, – текст набуває своєї єдності не через власне походження (авторство), а через призначення; читач є той безіменний дехто, що зводить у ціле всі компоненти, з яких, власне, й утворюється письмовий текст” [4, с. 390]. На думку Барта, смерть Автора – це не просто історичний факт, чи ефект письма, цим актом докорінно трансформується сучасний текст і його функція. Оскільки Автор вилучений з тексту, безглуздими стають будь-які претензії на “правильне” розуміння, “розшифровку” останнього [4, с. 387]. П. Рабінович також звертає увагу на те, що у багатьох випадках один і той самий юридичний текст об'єктивно спроможний бути носієм кількох неоднозначних смислів, оскільки може використовуватись різними суб'єктами як інструмент задоволення їхніх потреб [5, с. 67].

Відмінність правових позицій сторін у справі зазвичай свідчить про різне розуміння ними правового значення ситуації, правового сенсу дії, або бездіяльності, а отже й смислу юридичних норм, які опосередковують ці ситуації та дії. На перший погляд, це загрожує небезпекою мінливої правової ідентичності, нестабільністю, рухомістю й довільністю текстуальних значень правових норм. У ролі автору тексту закону у вітчизняній правовій науці традиційно виступає законодавець, у ролі автору правових позицій – Суд, в ролі авторів інших регулюючих юридичних текстів – відповідні компетентні органи та установи, а їх суверенна “воля” – в ролі справжнього змісту зазначених законів і норм. Однак, диктат автора навряд чи сумісний з комунікативною парадигмою, а також плюралістичною тенденцією і демократизацією, що характерні для сучасної правової системи.

Сьогоднішні дослідники філософії права погоджуються у думці, що юридичний текст вільно тлумачити так, як він дозволяє себе тлумачити у припустимому горизонті розуміння і законності. І таке тлумачення має бути не менш повноважним ніж інші – “компетентно-правові”. До того ж критик (тобто уповноважений на коментування суб’єкт) не має остаточно перебирати на себе функцію автора, а має обмежуватись формулюванням умов, правил і принципів віднаходження нового смислу тексту [3, с. 32].

В якості єдиного органу офіційного тлумачення Конституції в Україні виступає Конституційний Суд, який у багатьох випадках змушений займатись не стільки “смисловідшукуванням”, скільки прямим смислотворенням [5, с. 65]. Значно демократичнішою у питаннях правотлумачення є система судочинства у країнах Європи, що виражається у дії прецедентного права тощо. Теорія джерел права в усіх країнах романо-германської правової сім’ї виражає традиційну для усіх цих країн концепцію, згідно з якою право не міститься виключно в законодавчих нормах. Пошук права – це мета, на досягнення якої повинні спрямовуватися зусилля усіх юристів – кожного у своїй сфері із використанням своїх методів. Суддя в змозі, виходячи із вимог справедливості й доречності, відмовлятися від

застосування певної норми. Якщо того вимагає справедливість, суддя будь-якої країни знайде спосіб ухилитися від букви закону, що заважає, і йому для цього вистачить засобів (це називається дискреційними повноваженнями суддів). В історії європейського права плідним вирішенням проблеми дискреційних повноважень суддів є діяльність суду претора у Римі і суду лорда-канцлера в Англії. В. Дудченко, на підставі цих даних доходить висновку, що судді країн романо-германської сім'ї володіють більш значною незалежністю стосовно закону, бо право і закон там не ототожнюються [6, с. 47-49].

Перевірити розумність особистої інтерпретації законів і ситуацій юрист може, вступивши на шлях історика, тобто заглибившись у традицію. Для того, щоб встановити зміст того чи іншого закону, згідно Х.-Г. Гадамеру, “потребується історичне пізнання первинного змісту, і лише заради цього останнього тлумач-юрист приймає до уваги історичне значення, яке надається закону самим законодавчим актом. Але він не може покладатися виключно на те, що відомо йому про наміри та думки тих, хто розробляв даний закон, протоколи парламентських засідань. Навпаки, він повинен усвідомити і врахувати зміни правових відносин, що відбулися з тих пір, і відповідно заново визначити нормативну функцію закону” [7, с. 386]. Тому тільки той закон, який тривалий період був діючим і за цих обставин не втратив актуального значення, має особливу цінність. Особливо ж ускладнюється інтерпретація там, де тексти законів не були безпосереднім наслідком правового досвіду [8].

Отже якщо раніше вважалось за мету встановлення того, що бажав сказати в тексті законодавець, то тепер ця задача бачиться такою, що не може бути вирішена в принципі. Процес інтерпретації правової норми або ситуації визнається творчим, співавторським, і, фактично, правозастосувач виступає водночас і співзаконодавцем, здійснюючи акт підведення конкретного випадку під загальну норму. А. Овчинников навіть пропонує розглядати цей процес як “здатність судження”, практичний силогізм, але такий, що

передбачає творче рішення. Це здатність підведення під правило особливого змісту – здатність оцінювальна: суддя, який підводить казус, або діяння під правову норму, користується власною оцінкою як “бажаним правом”, здійснює пошук та інтерпретацію норми на предмет застосування її до даного випадку [9, с. 162]. “У зв’язку з тим, що закон є загальним, він не може бути справедливим по відношенню до кожного окремого випадку,” – писав Гадамер відносно правової догматики [7, с. 594].

“Розірвати” герменевтичне коло можна тільки через інтуїцію змісту. Розуміння починається із “забобону” (“перед-судження”), “передбачення”, які обумовлені соціокультурною традицією і становлять те, що Гадамер називав “горизонтом розуміння”. Осмислення права завжди виглядає як герменевтичне коло, тому що буття права, як і буття взагалі, має часовий характер, а тому правознавець чи юрист не має в собі ніякої “позаісторичної” точки, встав на яку він міг би зайняти позачасову позицію. Не допоможе тут і вивчення самої традиції, тому як, вивчаючи традицію, історик права не виходить за її межі, а рухається у її колі – колі “перед-суджень”, стереотипів, обумовлень. Не здатен він позбавитись і “попереднього розуміння”, що задане йому тією традицією, до якої він сам належить. Тому непереконливою є полеміка з приводу істинного, абсолютного і універсального праворозуміння.

Будучи представником певної соціокультурної спільноти, носієм етнокультури, суддя несвідомо привносить правотворчий момент до процесу правозастосування, реалізуючі ті уявлення про справедливість, які домінують на даному етапі розвитку суспільного життя. Якщо цінності, що лежать в основі норм позитивного права, не відповідають національному духу, народній правосвідомості, традиціям суспільства, ці норми реалізовуватись людьми не будуть. Приймаючи участь у правовому дискурсі, “вживаючись” у юридичну справу, суддя здійснює підведення норми і через своє особисте “перед-судження”. При цьому він вимушений у кожному новому випадку, за кожної конкретної ситуації розуміти норму заново, адже соціальна дійсність

існує і розвивається не за об'єктивними абсолютними законами, що аналогічні природним. “Осягнення норми, – як вважає Овчінников, – передбачає “переживання”, “співчуття”, “вчуття”, які виникають лише у випадках індивідуальної зацікавленості”. Не існує повністю тотожних ситуацій і випадків, як не існує двох однакових оцінок і способів розуміння. Закон не в силах передбачити все розмаїття випадків свого застосування, тому як існує дещо, що не піддається раціональному осмисленню і поясненню – людська свобода [9, с. 165-169].

Інтерпретація має місце там, де наявний багатоскладний зміст, багатство змістів. Наприклад, робота слідчого полягає у дешифровці прихованого змісту об'єкта та “перекладі” символів у відповідності із мережею прочитання (контекстом), який їм властивий. Інтерпретація обставин місця події дає слідчому інформаційний матеріал, на підставі якого будуються версії того, що трапилося. Будь-яка інтерпретація має на меті здолати дистанцію між минулою подією та самим інтерпретатором. В результаті останній стає учасником події, а точніше сучасником предметів, що об'єктивували, зафіксували дану подію [10, с. 117]. Огляд місця події – це первинна слідча дія, і від успішності її проведення часто залежить успіх усього розслідування. Працівник правоохоронного органу, який здійснює огляд, має справу зі свого роду віртуальною реальністю, тобто дійсністю, яка є реальною (має реальну значимість) тільки за певних умов. Він професійно розглядає нейтральні предмети як можливі докази здійснення злочину. Слідчий фактично має справу не з предметами, а з їх символами. Так, звичайні побутові речі в ході огляду набувають у зв'язку з подією умовний, побічний сенс, стаючи символами, модальність яких потребує декодування, інтерпретації [10, с. 116].

Надто специфічна з точки зору герменевтичного прочитання така слідча дія, як допит – технологія отримання фактичних даних про злочин від джерела, що із початку є інтерпретатором. Технологічна схема отримання процесуального доказу завдяки допиту наступна: 1) побачив (витлумачив),

2) розповів (витлумачив), 3) зафіксував (витлумачив), 4) оцінив (витлумачив). Отже ми бачимо, що об'єктивізація події відчуває ряд перетворень: 1) розмірковування і фіксація у пам'яті свідка; 2) передача змісту за допомогою мови; 3) письмовий (знаковий) переклад і фіксація у тексті протоколу; 4) осмислення і оцінка тексту. Схематичний технологічний ланцюг виглядає так: пам'ять – мова – текст – кінцева інтерпретація. На підставі останньої формується внутрішнє переконання судді та виноситься вирок. Однак, необхідно зазначити, що найбільш яскраво герменевтичний характер правових явищ виявляє себе під час кваліфікації слідчим злочину. Розуміючи кожен із ланок у зазначеному ланцюзі як систему значень, необхідно мати на увазі, що точність значень стає поступово все більш фрагментарною по відношенню до попередньої, все більш суб'єктивною [10, с. 117-118]. Тут виявляється рефлексивний план правосвідомості – це той стратегічний рівень, на якому функціонують такі поняття, як інтуїція слідчого, внутрішнє переконання судді, присяжних засідателів та інші феномени.

Повернемось тепер до поняття юридичної кваліфікації в правовій реальності. У кримінальному праві більшість правників при визначенні поняття “кваліфікація злочину” керуються дефініцією, сформульованою В. Кудрявцевим: кваліфікація злочину – це “встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками скоєного діяння і ознаками змісту злочину, що передбачений карно-правовою нормою” [11, с. 5]. До правової реальності в юриспруденції відносять не тільки правові норми, ситуації, їх тлумачення, але й правовідносини, а також судову практику – і все це може розумітися як “текст”. Використання поняття “текст” у різних правових дискурсах свідчить про розширення меж герменевтичного поля взагалі. У ролі своєрідного тексту виступає і сама правова реальність, що виражена у подіях, які потрапляють до сфери кримінальної юстиції. Правова реальність також є об'єктом для юридичної інтерпретації і розуміння. Так, герменевтичні процедури “розуміння – інтерпретація – аплікація” (за

Гадамером) трансформуються у кримінальному праві у гносеологічну формулу “розуміння – тлумачення – застосування”, яка фактично є альфа і омега кваліфікації злочинів і визначає саму специфіку правового мислення [12, с. 251-252].

Злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є певною поведінкою, певним вчинком людини, в якому проявляється його свідомість та воля. Така поведінка може виявлятися у двох формах: дія – це активна поведінка (в основі якої лежить певний рух людини); бездіяльність – пасивна поведінка (відсутність руху), яка виявляється в тому, що особа не виконує певних дій, які вона повинна і могла виконати. Таким чином, інтерпретаційна юридична практика кваліфікує правові ситуації, що виникають не тільки шляхом певних дій, але й в результаті відсутності останніх, що, в свою чергу, змінює правову реальність. Подібна відсутність дій, які визнаються необхідними у конкретній ситуації, має назву “бездіяльність злочинна”. “Бездіяльність злочинна, – читаємо ми в юридичній енциклопедії, – це суспільно небезпечна поведінка особи, що виявляється в ухиленні від дій, які вона повинна була здійснити в силу закону чи взятого на себе зобов’язання” [13, с. 206]. Прикладами бездіяльності можуть бути: недбалість, ненадання допомоги особі, яка опинилася чи перебуває у небезпечному для життя стані, або неповідомлення у компетентні органи про скоєний злочин.

Бездіяльність, як і дія, є формою діяння. Діяння (дія або бездіяльність) як ознака злочину повинне виявляти свідомість і волю суб’єкта, що його вчиняє. Тому, якщо свідомість або воля суб’єкта виключаються чи пригнічуються певними об’єктивними чи суб’єктивними факторами, діяння не може бути визнано злочином. Згідно законодавству, до таких обставин можуть відноситись, наприклад, нездоланна (непереборна) сила, тобто такі об’єктивні та суб’єктивні обставини, які виключають можливість особи діяти за своєю волею (стихійні лиха, хвороба особи). Так, якщо лікар внаслідок снігового замету не зміг своєчасно прибути до хворого і надати йому допомогу, внаслідок чого хворий помер, то він не буде нести кримінальної

відповідальності (ст. 139, ККУ), тому що мала місце нездоланна сила [14, с. 33].

Умовами притягнення особи до кримінальної відповідальності за бездіяльність визнаються: по-перше, наявність у особи обов'язку діяти певним чином (об'єктивний критерій) і, по-друге, наявність реальної можливості виконати обов'язок (суб'єктивний критерій). І те, і інше може бути визнане підставою для кваліфікації злочину як “бездіяльності”. Обов'язок діяти може впливати із наступних підстав: із закону (наприклад, надати допомогу особі, що перебуває у небезпечному для життя стані й позбавлена можливості вжити заходів для самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану); із професійних або службових функцій (ненадання допомоги хворому медичним працівником, службова недбалість – ст. 367 ККУ); із договору (порушення обов'язків щодо охорони майна – ст. 197 ККУ); із родинних відносин (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків – ст. 165 ККУ); із попередньої поведінки особи (напр., особа, яка взялася перевести незрячого через дорогу, не має права залишити його, не довівши до кінця проїжджої частини вулиці) [14, с. 392].

Суспільна небезпека злочинної бездіяльності виражається в тому, що людина, яка має можливість надати допомогу іншій людині і тим самим врятувати останню не робить цього, що свідчить про низькі моральні якості цієї особи. Винність як обов'язкова ознака злочину виражає його внутрішній психологічний зміст – психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. У цій ознаці бідбивається найважливіший конституційний принцип – принцип суб'єктивного ставлення до вчиненого [14, с. 33-34].

Таке докладне тлумачення певного типу діянь, здається, надає максимальну інформацію про принципи кваліфікації злочину, проте, навіть цього недостатньо для передбачення універсального однозначного і справедливого вирішення справи. Оцінка ступеня можливості особи діяти

належним чином буде залежати від багатьох особливих і випадкових чинників, що визнаються обставинами справи, а також суб'єктивних, особистих рис, як самого злочинця, так і інтерпретатора. Отже сама кваліфікація вольової пасивної поведінки правосуб'єкта як злочинної бездіяльності має залежати від багатьох умовностей, як то правове чуття судді, його професійний та життєвий досвід, особисті психічні якості, риси характеру, рівень розвитку інтуїції, емоційний стан; узгодженість (неузгодженість) поведінки звинуваченого із культурно-історичною, етичною традиціями народу та прогресивними соціальними тенденціями; і, головне, від того, чи буде суб'єкт, що звинувачується у злочинній бездіяльності, визнаний таким, що був здатний (або зобов'язаний) у даних умовах здійснити певні дії, які б дозволили уникнути реальних небезпечних наслідків.

Згідно закону, можливість особи діяти (вчиняти певним чином) встановлюється відповідно до конкретних обставин справи та характеристики особи. Можливість же настання тяжких наслідків для особи, яка опинилася у скрутному становищі, повинна бути визнана "реальною". Слід вважати, що головною задачею слідчих або судів є максимально об'єктивне встановлення наявності реальної можливості (або обов'язку і можливості) особи-злочинця діяти певним чином. Проте є повністю очевидним, що це, в більшості своїй, буде залежати від їх суб'єктивної оцінки потенційних здібностей звинуваченого, переконливості й вичерпності реальних улік з місця події, свідочств свідків (тобто відновлення картини події), а також достатності доказів учасників судового процесу. Кожен із зазначених чинників може бути спровокованим, спростованим, або зайвим (таким, що не відноситься до справи), що обумовлено їх спонтанним і вибіркоvim характером, залежно від суб'єктивної свобідної волі керівників судового процесу – суб'єктів правотлумачення.

Сучасний рівень розвитку правової системи передбачає здійснення в тому числі кваліфікації злочину переважно через правову комунікацію. У правовій комунікації конституюючим є елемент напруги, що існує між право-нормою,

з одного боку, і тим змістом, з іншого боку, якого вона набуває в результаті її застосування у конкретній право-ситуації, конкретному поведінковому прояві право-тлумачення. Проблема правової комунікації власне і полягає у тому, що закон не досконалий, але не досконалий не тому, що таким він є, наприклад, із вини законодавця, а тому, що правова реальність, правове поле, у якому реалізується процес правової комунікації, порівняно з ідеально мислимим порядком, залишаються недосконалими, що проявляється у протиправних поведінкових актах [15, с. 388].

Висновок. Завдяки герменевтичному принципу загальності життєвого досвіду виявляється можливим ненормоване і продуктивне розширення меж розуміння та дії закону. Герменевтична ситуація, що виникає у правовій реальності, правовому процесі, змінює сам принцип дії закону, що абсолютно протилежний позитивному “механічному” прикладанню тексту закону до конкретного випадку (останнє може бути охарактеризовано як правова догматика). Наведенні у статті приклади герменевтичного прочитання допиту свідків, огляду місця події, кваліфікації слідчим злочину демонструють велике значення герменевтичного інтерпретування знакової системи в процесі здійснення будь-якої слідчої дії. Активізація герменевтичної практики у галузі юриспруденції є випробуванням життєздатності та людяності права.

Повністю зрозуміло, що правове мислення глибоко герменевтичне за своєю суттю: воно постійно поповнюється за рахунок одиничних випадків, які продуктивно визначають правове знання. Правове мислення, як і соціальне життя, у своїх основах ірраціональні. Тому інтерпретація розглядається нами в якості підстави соціального буття як такого: повсякденний світ постає як інтерсуб’єктивний світ культури і правовідносин, сукупність мінливих смислів, які ми повинні інтерпретувати для того, щоб отримати опору в цьому світі, прийти до згоди з ним.

Список літератури:

1. Бернюков А. Загальний зміст юридичної герменевтики / А. Бернюков // Право України. — 2007. — №8. — С. 18-21.
2. Рикёр П. Торжество языка над насилем / Рикёр П. // Вопросы философии. — 1996. — №4. — С. 27-36.
3. Бочаров Д. Проблема інтерпретації юридичних текстів у контексті смислового виміру / Д. Бочаров // Вісник Академії правових наук України. — 2003. — 3(54). — С. 24-32.
4. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. / Барт Р.; [пер. с фр.] — М.: Прогресс, 1994. — 615 с.
5. Рабінович П. Герменевтика і правове регулювання / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. — 1999. — 2(17). — С. 24-32.
6. Дудченко В. В. Герменевтика права як проблема / В. В. Дудченко // Актуальні проблеми політики. — 2003. — Вип.17. — С. 42-50.
7. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. / Гадамер Х.-Г.; [пер. с нем.] — М.: Прогресс, 1988. — 704 с.
8. Юркевич Е. Н., Попова Н. В. Герменевтическая практика в юриспруденции: догматические и адогматические аспекты // <http://in1.com.ua/book/10109/4862/>
9. Овчинников А. И. Юридическая герменевтика как правопонимание / А. И. Овчинников // Известия высших учебных заведений: Правоведение. — 2004. — №4. — С. 160-169.
10. Суслов В. В. Герменевтика и юридическое толкование / В. В. Суслов // Государство и право. — 1997. — №6. — С.115-118.
11. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В. Н. — М.: Юристъ, 2004. — 304 с.
12. Марчук В. В. Квалификация преступлений в контексте философской герменевтики / В. В. Марчук // Право и демократия: Сборник научных трудов. — Минск: БГУ — Вып.19. — 2008. — С. 237-255.
13. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. / [відп. ред. Шемшученко Ю. С. та ін.] — К.: “Укр. енцикл.”, 1998. — Т.1: А-Г. — 1998. — 672 с.
14. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін.] ; за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — [вид. 2-е, перероб. та доп.] — Х.: ТОВ “Одіссей”, 2004. — 1152 с.
15. Бакинська О. М. Герменевтика правового поля / О. М. Бакинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2008. — №1. — С. 386-392.